

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 788 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyea Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati.....	10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati	16
Gulnora Abdurahmonova	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muammolari va uni bartaraf etish yo'llari	22
S. R. Topildiyev	
Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi	28
Muratova Shohista Nimatullayevna	
Green Economy in Tourism in Uzbekistan.....	32
Alieva Makhbuba Toychievna	
Инновационные подходы в сельском туризме: "Зеленые маршруты"	36
Голышева Елена Вячеславовна	
Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari	42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloevich	
To'qimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari.....	47
A.Yu. Mardanov	
Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari.....	52
A'zamov Saidakbarxon Avazxon o'g'li	
O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish	57
Abdullayev Elyorbek Odiljon o'g'li	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	62
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash ko'rsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlar.....	66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich	
Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda "yashil" iqtisodiyot va uning ayrim masalalari.....	70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlari.....	74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati.....	78
Butanova Dilnoza Rustamovna	
Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta'siri.....	83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna	
Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qo'llanilishi.....	95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li	
Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning o'rni.....	101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi	
Qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash masalalari.....	104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich	
Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari	110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich	
Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi.....	113
Mahamatova Maftuna	
Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari.....	119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna	

Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish usullari.....	124
Said Po'latov Maxamedovich	
Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry	128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	
Dorivor o'simliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi o'rni va xalqaro bozor savdosida prognozlar.....	135
To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi	
O'zbekistonga turistlar tashrifini ko'paytirishda raqamli texnologiyalarning o'rni	142
Toshmurod Kulmanov	
Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari	147
Tursunova Dilnavo Islomovna	
Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan to'ldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish.....	150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yo'llari.....	159
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish.....	162
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari.....	168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich	
Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv solig'ining ahamiyatini oshirish	174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq tushunchalarining nazariy masalalari	179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov	
Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Agglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida	185
Raximbayev Akmal Azatboyevich	
Korxonalarini boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari	190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
Globalashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	195
Salimov Dilshodbek Davronovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi.....	199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich	
Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yo'llari	203
Nilufar Umarova	
O'zbekistonda transport xizmatlari ko'rsatilishi tahlili	207
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li	
Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy o'sishga ta'sirining tahlili	213
Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda auditning xalqaro standartlarini qo'llash xususiyatlari	220
Meliyev Isroil Ismoilovich	
Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar	227
Melikov Otabek Maxmadiminovich	
Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o'rni.....	232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich	
Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar.....	237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna	
Задачи предмета «русского языка» на современном этапе	243
Адилова Солияхон	

Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati	247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari.....	252
Gapparov Azim Qayumovich	
O'zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri.....	258
Isayev Atabek Djurabayevich	
Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market.....	266
Jurabek Sobirov	
Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili.....	270
Kuldashev Sherzod Alimardonovich	
Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o'sishdagi roli	276
Mamadiyeva Dilrom Ravshon qizi	
Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili	280
Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna	
Improving Internal Control System	287
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlarini targ'ib qilishda OTMLar veb-saytlari samaradorligini oshirish.....	291
Musayev Bekjon Shukurillayevich	
Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish	298
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhkomovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Xizmatlar ko'rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari.....	306
N. B. Yahyoxonov	
Mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	311
Nazarova Muslima Nazarovna	
Sanoat korxonalarida aylanma mablag'lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlarini	317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich	
Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari.....	322
Olimova Nodira Xamrakulovna	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollar	329
Oppoqxonov Nurmuhammadxon Po'latxon o'g'li	
O'zbekistonda davlat korxonalari transformatsiyasini jadallashtirish yo'nalishlari.....	333
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi	338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o'g'li	
Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari.....	341
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati.....	345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish.....	350
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	
Sharq va G'arb tamaddunida gender qarashlar	355
Samandarova Gulxayo Abdurkarim qizi	
Imkoniyati cheklanganlarga to'siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari	359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
To'qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati	363
Todjimamatova Mashxura Erkinovna	
Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiyatlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog'liqligi	367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich	

Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане.....	373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts.....	379
Urozaliev Elyor Shuxrat ogli, Xujamov Bobur bahodir ogli, Saydullayev Abbosjon Murodovich	
Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar	384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari.....	391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Telekommunikatsiya korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	396
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari.....	402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna	
O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi	
Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров	408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	412
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Ilxomjon o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari.....	416
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich	
Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан.....	420
Адашов Гайрат Рустамович	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане	432
Б. А. Хакимов	
Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции.....	438
Бабаева Гузаль Яшиновна	
"Sirdaryo" va "Sirdaryo-Farm" erkin iqtisodiy zonasidagi xorxonalari erishgan yutuqlari, berilgan imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to'g'risida	444
Davlayev G'olib Ashurovich	
Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili	447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich	
Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri.....	452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich	
O'zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish.....	457
Jonuzokov M. K.	
Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish.....	461
Ismailov Allayor Rashidovich	
Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции.....	465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович	
Iqtisodiyotni globalashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish	471
Kalandarova Nargiza Narimanovna	
Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения	475
Кенжебаева Гульфуза Рахматиллаевна	
Сущность, цели и задачи определение уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях	478
Киличев А. А.	
Sug'urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish	485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	

Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане.....	490
Курпаяниди Константин Иванович	
Ho'jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag'laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish.....	497
Mahmudova Go'zal Samadjon qizi	
Muqimiy ijodiDA milliy uyg'onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar	502
Muxlisa Muxitdinova	
Совершенствование управления портфелем залогов для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана	505
Наимов Шахрух	
Определение специфических особенностей и факторов влияющие на процесс внедрения международных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан.....	509
Хайдаров Зохири Шаривович, Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зохири Зода	
Inson kapitalida mujassam bo'lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o'rni va roli	514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova	
Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма.....	521
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе.....	525
Рахимова Гавхар Ойбековна	
O'zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli	530
Saidova Subhinigor Azizovna	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag'allikni qisqartirishning innovatsion yo'llari	535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o'g'li	
Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o'ziga xos xususiyatlari	541
Umirov Xurshid Islomovich	
Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari.....	545
Fayziyeva Dilafuz Shuxratovna	
"Авеста" – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии	549
Хакимов Назар Хакимович, Садиков Анвар Каримович	
Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия	555
Хамдамов С. Ф.	
Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish.....	562
Xasanova Nafisa Shavkatovna	
Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish.....	566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi	
Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar.....	572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna	
Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining o'ziga xos iqtisodiy xususiyatlari	578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar o'g'li, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich	
Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi o'rni.....	583
Toyrova Amina Baxtisher qizi	
Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va rag'batlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili	588
Haydarov Humoyun Begmurod o'g'li	
Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar	592
K. Q. Tajibayev	
Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике	599
Камолова Феруза Кахрамоновна	

O'zbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'llari.....	603
Mirzayeva Lola Shavkatovna	
Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni o'rni.....	607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi.....	612
Ruzmetova Gulira'no Atabekovna	
Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari.....	620
Salixov Sherzod Abduxakimovich	
Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish	625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish	628
Ostonokulov Azamat Abduraimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi	635
Miyassarov Davron Abdurashid o'g'li	
Xizmat ko'rsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash ko'rsatkichlari.....	640
Muhammadamin Erdon o'gli Erdonov	
Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста.....	644
Насиров Дилшод Фархадович	
Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана	654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович	
Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir.....	659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li	
Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yo'nalishlari.....	664
Razzakov Jasur Xamraboyevich	
Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan	670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi	
Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish	677
Meliqulov Abduhalil Norinovich	
O'zbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo'nalishlari	683
Ortiqov Avazbek Bahrom o'g'li	
Rene Dekart va Blez Paskal ta'limotlarida ratsional g'oyalar komparativistikasi.....	689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari.....	694
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan's Efforts to Join It.....	699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara	
Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar.....	705
Abduqaxorov Ulug'bek Abdug'aniyevich	
Yangi O'zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo'nalishlari	709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich	
Mahalliy soliqlar va yig'implarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari	713
Tuychiyev Kamoliddin	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	717
Yadgarov Nodir Ravshanovich	
Organik qishloq xo'jaligiga o'tish bosqichlarining tashkiliy jihatlar va iqtisodiy asoslari.....	723
Amirqulov Shuxrat Olimovich	
Davlat xaridlari jarayonida e'tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari	727
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	

O'zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari	730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o'g'li	
Iqtisodiy o'sishni ta'minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari	733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboyeva	
Sug'urta faoliyatini takomillashtirishda andarrayting xizmatining o'rni	737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
O'zbekistonda eksportni sug'urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo'nalishlari	741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich	
Kambag'allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo'naltirish	745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Yoqilg'i-energetika korxonalarining moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari	749
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике	753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
Эффективность программ соответствия в различных компаниях	757
Ахмедов Бехзод Ахмедович	
Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте	762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович	
Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles	767
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg'or xorij tajribalari	774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish	781
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o'g'li	

ISHLAB CHIQRISH TAFOVUTINING MARKAZIY BANK MONETAR SIYOSATI QARORLARIGA TA'SIRI

Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich

PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti

Annotatsiya: Maqolada ishlab chiqarish tafovutining mohiyati va ahamiyati yoritib berilgan. Iqtisodiyotning real va potensial ishlab chiqarish imkoniyatlari va ularga ta'sir etuvchi omillar o'rganilgan. Shuningdek, "Ijobiy" va "Salbiy" ishlab chiqarish tafovutining inflyatsion bosim hamda mehnat resurslariga bo'lgan ta'siri tahlil qilingan. Ishlab chiqarish tafovutining markaziy bankning monetar siyosat bilan bog'liq qarorlariga ta'siri ko'rib chiqilgan. Xususan, muayyan ishlab chiqarish tafovuti sharoitida markaziy bankning qanday foiz siyosatini amalga oshirishiga e'tibor qaratilgan. Bundan tashqari, ishlab chiqarish tafovutining makroiqtisodiy darajada ustun va zaif jihatlari keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: real ishlab chiqarish, potensial ishlab chiqarish, ishlab chiqarish tafovuti, monetar siyosat, inflyatsion targetlash, foiz stavkasi.

Abstract: The article explains the nature and importance of output gap. In the article the real and potential production possibilities of the economy and the factors affecting them have been studied. Also, the impact of "Positive" and "Negative" output gap on inflationary pressure and labor resources are analyzed. The impact of the output gap on the Central bank's monetary policy decisions is examined. In particular, the attention is paid to what kind of interest policy the Central bank implements in the conditions of either positive or negative output gap. Furthermore, macroeconomic strengths and weaknesses of the output gap are highlighted.

Key words: actual output, potential output, output gap, monetary policy, inflation targeting, interest rate.

Аннотация: В статье освещается сущность и значение разрыв выпуска. Изучаются реальные и потенциальные производственные возможности экономики и факторы, влияющие на них. Также были проанализированы влияние "положительного" и "отрицательного" разрыва в производстве на инфляционное давление, а также на трудовые ресурсы. Было рассмотрено влияние разрыва выпуска на решения Центрального банка, касающиеся монетарной политики. В частности, основное внимание уделяется тому, какую процентную политику Центральный банк проводит в условиях определенного разрыва выпуска. Кроме того, перечислены преобладающие и слабые стороны разрыва выпуска на макроэкономическом уровне.

Ключевые слова: реальное производство, потенциальное производство, разрыв выпуска, монетарная политика, инфляционное таргетирование, процентная ставка.

KIRISH

2017-yildan boshlab O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan monetar siyosatning maqsad va yo'nalishlarida muhim o'zgarishlar amalga oshirildi. Xususan, pul agregatlarining maqsadli ko'rsatkichlarini ta'minlashga qaratilgan monetar targetlash rejimidan voz kechilib, inflyatsion targetlashga o'tish bo'yicha dastlabki qadamlar qo'yildi. Bunda birlamchi asosiy e'tibor inflyatsion targetlash rejimini joriy etishning makroiqtisodiy sharoitlarini shakllantirishga qaratildi.

Ba'zi hollarda inflyatsion targetlashga o'tish real iqtisodiyotning tarkibiy tuzilmasiga xavf solishi mumkinligi ta'kidlanadi. Ya'ni, mazkur rejimni tanlagan markaziy banklar inflatsiyani jilovlashni asosiy maqsad sifatida ko'radi. Bu esa makroiqtisodiy siyosatning boshqa strategik maqsadlariga bo'lgan e'tiborni pasayishiga sabab bo'ladi. Ammo monetar siyosatning asosiy modellari, odatda, inflatsiya va real iqtisodiyotdagi o'zgarishlar o'rtasidagi bog'liqlikni namoyon etishini ham unutmashlik zarur. Ya'ni, mamlakatda iqtisodiy faollik darajasini ifodalovchi ishlab chiqarish tafovutini baholab borish shular jumlasidandir.

Shu kabi munozarali jihatlar monetar siyosat instrumentlaridan foydalanishning makroiqtisodiy sharoitlarini tahlil qilishga qaratilgan tadqiqotlar olib borish zaruratini yuzaga keltiradi. Bu esa, mazkur maqola mavzusining amaliy ahamiyati va dolzarbligini belgilaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Xorijlik iqtisodchi ekspert va olimlar tomonidan ishlab chiqarish tafovuti, uning shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillar, shuningdek, ishlab chiqarish tafovutining markaziy bank monetar qarorlariga ta'siri yuzasidan qator tadqiqotlar amalga oshirilgan bo'lib, maqolada ularning ba'zilari keltirib o'tildi.

Avstraliya Milliy universiteti professori va Osiyo Taraqqiyot banki eksperti I.Klaus ^[1] Yangi Zelandiyada ishlab chiqarish tafovutini inflatsiyaning foydali ko'rsatkichi sifatida talqin etadi. Unga ko'ra, ishlab chiqarish tafovuti Yangi Zelandiya Zaxira banki tomonidan inflyatsion bosimni boshqarishda qo'llaniladigan asosiy komponentdir. I.Klausning fikricha, ishlab chiqarish tafovutining ishonchli ko'rsatkichini olish keng qamrovli ma'lumotlar va kuzatuvlar tahlilini talab etadi. Yangi Zelandiya tajribasi ko'rsatadiki, ishlab chiqarish tafovuti monetar regulyatorga samarali monetar siyosat yuritish uchun inflyatsion bosim haqida muhim signallarni bera oladi. Ya'ni ishlab chiqarishning ijobiy (salbiy) tafovutida, uchtdan ikkitasida inflatsiya keyingi chorakda oshadi (pasayadi) va beshtadan uchtasida keyingi yilda oshadi (pasayadi).

R.Verner ^[2] tomonidan ishlab chiqarish tafovutini tahlil qilishda eng ko'p qo'llaniladigan biznes sikli ko'rsatkichlarining emperik samaradorligi baholangan. Bunda, ishlab chiqarish tafovutining iqtisodiyotdagi noaniqliklarga nisbatan munosabati ham tadqiq etilgan. R.Vernerning ta'kidlashicha, ishlab chiqarish tafovuti umumiy inflatsiya va tashqi sharoitlarga nisbatan tahlil qilinadi. Shuningdek, inflatsiya va tashqi muvozanatning sikl ko'rsatkichlari sifatida yaxshi ishlamasligi sababli monetar siyosat qarorlarini qabul qilishda ulardan ehtiyotkorlik bilan foydalanish talab etiladi.

R.Billining ^[3] ta'kidlashicha, inflatsiya va nominal yalpi ichki mahsulot ishonchli hisoblangan bo'lsa-da, mas'ullar monetar siyosat yo'nalishlarini ishlab chiqarishda odatda ishlab chiqarish tafovutidan foydalanadilar. Bunda nominal foiz stavkalariga, xususan, Keynsning nol quyi chegarasi (NQCH) modeliga alohida e'tibor qaratiladi. Ya'ni nominal foiz stavkasi NQCH bo'lmaganda, Markaziy bank nominal YAIMni emas, balki inflatsiyani barqarorlashtirishga e'tibor qaratishi kerak. Ammo NQCH mavjud bo'lganda nominal YAIMni barqarorlashtirishga qaratilgan siyosat markaziy bank uchun pul-kredit sharoitlarini yumshatishga yordam beradi. Iqtisodiy barqarorlik deganda "Barqaror" so'zini to'g'ri talqin qilinishi muhim bo'lib, bu barcha mehnatga layoqatli aholining kuniga 18 soat yoki ishlab chiqarish quvvatlarining 24/7 rejimida ishlashini anglatmaydi. Aksincha, bu normal darajada, ortiqcha bosimlarsiz iqtisodiy resurslar to'liq ish bilan ta'minlanganligini bildiradi.

Shu o'rinda iqtisodchi olimlarning inflyatsion targetlashga o'tgan mamlakatlardagi ishlab chiqarish tafovutiga nisbatan yondashuvlariga to'xtalib o'tish o'rinlidir. Xalqaro valyuta fondi ekspertlarining ta'kidlashicha, "ishlab chiqarish tafovuti iqtisodiyotdagi real yalpi talab hajmi va potensial ishlab chiqarish hajmi o'rtasidagi farqning iqtisodiy o'lchovi sifatida namoyon bo'ladi. O'z navbatida, potensial ishlab chiqarish hajmi bu – to'liq quvvat bilan ishlab chiqarilgan tovar va xizmatlarning maksimal miqdorini ifodalaydi. Bunda, ishlab chiqarish sur'atlarining o'zgarish tendensiyalaridan ko'ra, joriy ishlab chiqarish hajmining iqtisodiyotdagi uzoq muddatli potensial ishlab chiqarish hajmiga qanchalik yaqin ekanligi muhim ahamiyat kasb etadi" ^[4].

Umuman olganda, so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan tadqiqotlarda ishlab chiqarish tafovutini baholashning yangi metodologiyalari ishlab chiqilmoqda ^[5]. Shuningdek, mamlakatlardagi iqtisodiy noaniqliklar sharoitida ishlab chiqarish tafovutini nazorat qilishning yangi mexanizmlari ishlab chiqilmoqda ^[6].

Fikrimizcha, har qanday Markaziy bank monetar siyosatning oraliq va strategik maqsadlariga xususan, inflyatsion target darajasini belgilash va unga erishishda o'z majburiyatlarini aniq belgilab olishi zarur. Bunda, inflyatsion kutilmalar bilan bog'liq ishlab chiqarish tafovutini muntazam nazorat qilib borish muhim hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bir qator xorijlik iqtisodchi olimlarning mavzuga doir yondashuv va qarashlarini tadqiq etish hamda ularga nisbatan mualliflik munosabatini bildirish asosida maqolaning ilmiy-nazariy jihatlarini, shuningdek, ishlab chiqarish tafovutini markaziy bankning monetar siyosat bilan bog'liq qarorlariga ta'sirini tahlil qilish asosida maqolaning mazmun va mohiyati ochib berildi. Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda qiyosiy baholash va ilmiy abstraksiyalash, tizimli tahlil usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Markaziy bank inflatsiyaning past va barqaror darajasini ta'minlash maqsadida foiz kanali bilan faol tarzda foydalanadi. Ta'kidlash joizki, foiz stavkalari o'zgarishining inflatsiyaga ta'sir etishi muayyan davrni o'z ichiga oladi. Chunki foiz stavkalaridagi o'zgarishlarga nisbatan aholi va tadbirkorlik subyektlari tomonidan munosabat bildirilishi va istiqboldagi qarorlarini kutilmalarga muvofiq moslashtirilishi ma'lum vaqt talab etadi. O'z navbatida, Markaziy bank ham foiz stavkalari va inflatsiya o'rtasidagi ta'sirlar kechikishi va ularning oqibatlarini xususida dastlabki xulosa va tasavvurlarga ega bo'lishi zarur hisoblanadi.

Markaziy bank tomonidan samarali monetar siyosatni amalga oshirishda iqtisodiyotning joriy ishlab chiqarish va bunda resurslardan foydalanish quvvatini baholab borish muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, ish

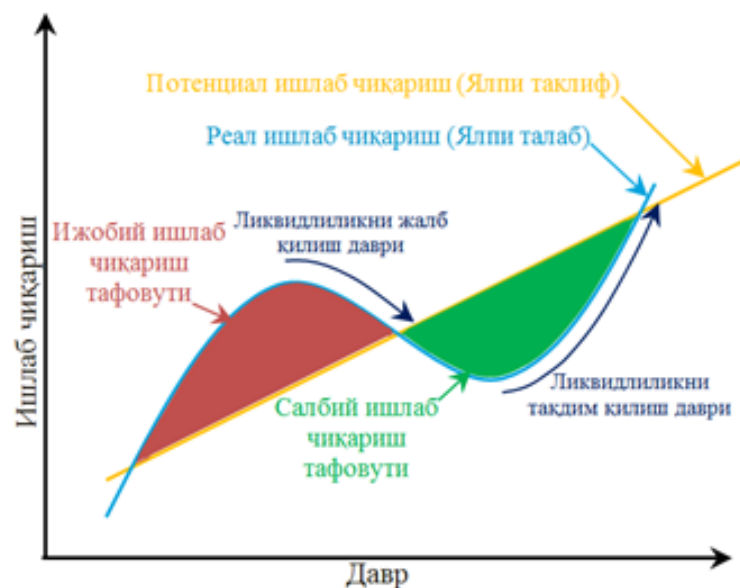
o'rinlariga takliflar bo'yicha ommaviy axborot vositalaridagi e'lonlar hamda malakali xodimlarning taqchilligi mehnat bozorida vaziyatni ifodalash bilan bir qatorda ishlab chiqarishni qay darajada avtomatlashtirilganligini ham namoyon etadi. Bu o'z navbatida, ishlab chiqarish tafovutini ham izohlash imkonini yaratadi.

Ishlab chiqarish tafovuti ishlab chiqarish jarayonida resurslardan foydalanish darajasini ifodalovchi ko'rsatkichlardan biri bo'lib, iqtisodiyotning qizishi yoki sovushi fonida yuzaga keladigan inflyatsion bosim xavfini baholashga yordam beradi. Aytish joizki, markaziy bank tomonidan ishlab chiqarish tafovuti inflatsiyani shakllantiruvchi asosiy omil sifatida qaralsa-da, inflatsiyani baholovchi ideal ko'rsatkich hisoblanmaydi. Chunki ishlab chiqarish tafovutining inflatsiya bilan bog'liqligi har doim ham barqaror bo'lavermaydi. Shu sababli markaziy bank ishlab chiqarish tafovutidan keladigan signallarga nisbatan tegishli darajada ehtiyotkorlik choralarini ko'rish bilangina cheklanadi.

Aksariyat olimlar iqtisodiyotning siklik pasayishi davrida narxlarning pasayishi ehtimoli ko'proq va aksincha, degan fikrga osongina rozi bo'lishlari mumkin. Ammo mamlakatlar tajribasi ko'rsatadiki, mazkur yondashuv har doim ham to'g'ri bo'lavermaydi. Odatda, real va potensial ishlab chiqarishlar orasida potensial ishlab chiqarish barqaror inflatsiyaga mos kelishi ta'kidlanadi. Chunki, potensial ishlab chiqarishga iqtisodiyot juda issiq yoki juda sovuq bo'lmagan holatda ishlab chiqarilgan mahsulot sifatida qaraladi.

Inflatsiyaning barqarorlashuvi real iqtisodiy faollikni oshiradi. O'z navbatida, inflatsiyani barqarorlashtirishga qaratilgan choralarning qat'iyashtirilishi ijobiy ishlab chiqarish tafovutini qisqartirishga sabab bo'ladi. Ishlab chiqarish tafovuti – real ishlab chiqarishning (yalpi talab) potensial ishlab chiqarishdan (yalpi taklif) qay darajada chetga chiqishi bo'lib, ushbu ko'rsatkich "og'ish kengligi" deb ham ataladi (1-rasm).

Iqtisodiyot tarmoqlarini kreditlash sur'atlarining makroiqtisodiy o'sish tendensiyasi bilan mutanosib o'zgarib borishi ishlab chiqarish tafovutini maqsadli ko'rsatkichlar doirasida shakllanishiga imkoniyat yaratadi. Ammo, so'nggi yillarda mamlakatimizda bu borada amalga oshirilayotgan chora va tadbirlarga qaramay "... iqtisodiyotga ajratilgan kreditlar o'sish sur'atining yalpi ishlab chiqarish hajmining o'sish sur'atidan 2 barobardan ko'proq oshishi, iqtisodiyotda qo'shimcha talab yuzaga kelishiga va talab hajmlarining amaldagi taklif hajmlaridan oshib ketishiga, pirovardida ijobiy ishlab chiqarish tafovutining paydo bo'lishiga olib kelmoqda" [7].

1-rasm: Ishlab chiqarish tafovutining shakllanish trayektoriyasi¹

Makroiqtisodiy barqarorlikni saqlab turishda uzoq muddatli muvozanatni ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Bunda uzoq muddatli muvozanatga muayyan bir rivojlanish nuqtasi sifatida emas, balki iqtisodiy rivojlanish sur'atlarining barqaror trayektoriyasi sifatida qarash to'g'ri bo'ladi. Uzoq muddatli muvozanatga erishishda birinchidan, iste'mol narxlarini inflatsiyaning belgilangan targetiga muvofiq holda shakllanib borishi, ikkinchidan, makroiqtisodiy o'sish sur'atlari ishlab chiqarish hamda texnologik o'sish tezligi bilan belgilanuvchi potensialga mutanosib tarzda o'sib borishi muhim hisoblanadi.

Xalqaro tajribadan ma'lumki, hukumat va monetar regulyator ishlab chiqarish tafovutini qisqartirish maqsadida potensial yoki real ishlab chiqarish sur'atlariga ta'sir etish orqali ularning trayektoriyasini o'zgartirishga hamda uzoq muddatli muvozanatni ta'minlashga harakat qiladilar (2-rasm).

1 Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Ko'p hollarda real ishlab chiqarish hajmi iqtisodiy agentlarning yalpi talabi sifatida ham tavsiflanadi. Real ishlab chiqarish hajmining potentsialdan oshib ketishi esa inflyatsion bosimni yuzaga keltiradi. Nazariy jihatdan potentsial ishlab chiqarish imkoniyatlarini real ishlab chiqarish sur'atlariga yaqinlashtirish orqali ijobiy ishlab chiqarish tafovutini qisqartirish imkoniyati mavjud (2.A-rasm). Ammo, bu iqtisodiyotda natijasi uzoq muddatda namoyon bo'luvchi tarkibiy islohotlarni amalga oshirishni talab etadi. Amaliyotdan ma'lumki, har qanday hukumat o'z vakolati davrida imkon qadar jamiyat e'tiborini qozonuvchi qisqa muddatli iqtisodiyotni rivojlantirish dasturlarini amalga oshiradi va islohotlar yo'lini tanlaydi. Vaziyatga aniqroq baho berish maqsadida Fisher tenglamasiga yuzlanamiz:

$$MV = PY \quad (1)$$

Bu yerda: M – muomaladagi pul hajmi; V – pulning aylanish tezligi;

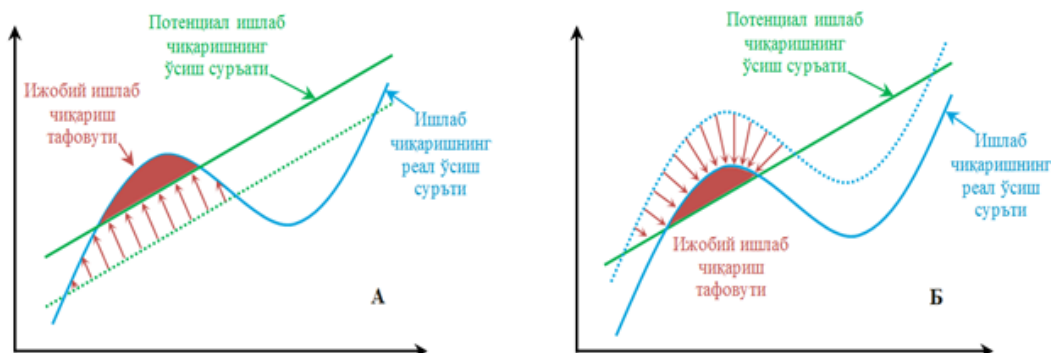
P – narxlar darajasi; Y – nominal yoki potentsial ishlab chiqarish.

Yuqoridagi tenglamada keltirilgan Y – potentsial ishlab chiqarish hajmi bo'lib quyidagi formula bilan hisoblanadi:

$$Y = AK^{\alpha}L^{\beta} \quad (2)$$

Bu yerda: A – umumiy ishlab chiqarish omili (bir yilda ishlab chiqarilgan barcha tovarlarning haqiqiy qiymati). K – kapital (barcha mashinalar, uskunalar va binolarning o'lchovi bo'lib, kapital kiritish qiymati joriy kapital narxiga bo'linadi); L – ishchi kuchi (firmalar tomonidan to'lanadigan ish haqi evaziga ishchilar ishlagan ish soatlari).

Yuqoridagilardan ko'rish mumkinki, aynan Y ning aniq qiymatini hisoblashdagi murakkabliklar va undagi kapital hamda ishchi kuchi omillarining uzoq muddatli natijadorligini hisobga olgan holda monetar va fiskal regulyatorlar iqtisodiyotning potentsial imkoniyatlarini siljitishdan ko'ra real ishlab chiqarish imkoniyatlariga ta'sir etish orqali ijobiy ishlab chiqarish tafovutini qisqartirishni maqsadga muvofiq deb hisoblaydilar.

2-rasm: Potentsial va real ishlab chiqarishga ta'sir etish orqali ishlab chiqarish tafovutini tartibga solish²

Real ishlab chiqarish sur'atlariga ta'sir etish orqali ham ijobiy ishlab chiqarish tafovutini qisqartirish mumkin. Mazkur holatda monetar regulyator faol restriksion siyosat olib boradi. Asosiy foiz stavkani oshirish orqali banklararo pul bozoridagi qisqa muddatli hamda depozit va kreditlar bo'yicha uzoq muddatli foiz stavkalariga ta'sir etadi. Bu orqali iqtisodiy agentlarning yalpi talabini ham pasaytirgani holda, real ishlab chiqarish sur'atlarini potentsial ishlab chiqarish imkoniyatlariga yaqinlashtirish orqali ijobiy ishlab chiqarish tafovutini qisqartirishga erishadi (2.B-rasm).

Ishlab chiqarish tafovutini shakllanishining fundamental sabablariga nazar tashlaydigan bo'lsak, ishlab chiqarishning uzoq muddatli muvozanatiga erishish inflyatsiya va bandlik ko'rsatkichlari bilan yuqori darajada ta'sir bog'liqligiga ega ekanligini ko'rish mumkin, ya'ni, iqtisodiyotda ijobiy ishlab chiqarish tafovutining shakllanishi inflyatsion bosimni oshirgani holda ishsizlikni qisqarishiga sabab bo'ladi. Jumladan, yuqori talab mavjud sharoitda tadbirkorlik subyektlari qo'shimcha ishchi kuchini yollash yoki ish haqini oshirish imkoniyatlarini qidiradilar. Hattoki qo'shimcha ishlab chiqarish quvvatlarini qurish zarurati ham yuzaga kelishi mumkin. Ammo mazkur jarayonlar joriy noqulay sharoitlarning shakllanishi hosilasi bo'lib, muayyan qisqa vaqt ichida o'z trayektoriyasini o'zgartirishi mumkin. Bu quyidagicha izohlanadi: ma'lum tovarga bo'lgan talabning keskin ortishi tadbirkorlar oldiga joriy imkoniyatlaridan-da yuqori darajada ishlab chiqarish vazifasini qo'yadi. Talab yuqori sharoitda xomashyo tovarlari narxining qimmatlashuvi tannarx shakllanishiga ta'sir etadi va uni oshiradi.

2 Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

XULOSA

Regulyator tomonidan monetar siyosat qarorlarini ishlab chiqish va qabul qilishda ishlab chiqarish tafovutini baholashdan foydalaniladi. Ammo, ishlab chiqarish tafovutidan foydalanishning ba'zi kamchiliklari mavjudligini ta'kidlash zarur. Xususan, potensial ishlab chiqarishni baholash joriy tendensiyalarga emas, balki avvalgi yillar ma'lumotlariga tayanadi. Bu esa, ishlab chiqarish tafovutini baholashdagi har qanday xato monetar siyosat samaradorligini pasaytirishiga sabab bo'lishini anglatadi.

Aytish joizki, har doim ham salbiy ishlab chiqarish tafovutiga intilmaslik zarur. Chunki, iqtisodiy kon'yunkturaning salbiy ishlab chiqarish tafovutida shakllanishi muayyan davrda yuqori talabni qondirishga xizmat qiladi, ammo iqtisodiyotning qizishi fonida tovarlar zaxirasining oshib borishiga va natijada ishlab chiqaruvchilar iqtisodiy faolligining pasayishiga sabab bo'ladi. Salbiy ishlab chiqarish tafovuti tovar va xizmatlarga talabning past darajasi sharoitida barqaror ishlab chiqarish natijasida yuzaga keladi. Salbiy ishlab chiqarish tafovuti shakllanishi natijasida iqtisodiyotda inflyatsion bosim pasayadi, ammo asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlardan biri bo'lgan ish bilan bandlik darajasi ham qisqaradi.

Tadbirkorlik subyektlari tomonidan ishlab chiqarilgan tovar va xizmatlarga nisbatan talabning qisqarishi ularning narxini pasayishiga, o'z navbatida, ishlab chiqarishning qisqarishi fonida xomashyo tovarlariga bo'lgan talabning kamayishi xomashyo tovarlarining ham narxini pasayishiga sabab bo'ladi. Ishlab chiqarishdagi uzilishlar natijasida, tadbirkorlik subyektlari ishchi kuchini yoki ish vaqtini qisqartirishga hattoki, ba'zi ishlab chiqarish obyektlarini yopishga ham majbur bo'ladilar. Bu esa, makroiqtisodiy darajada ishsizlikning ortishiga, aholi daromadlarining pasayishi fonida ularning iste'mol xarajatlarini kamayishiga, yalpi talabning qisqarishi esa, inflatsiya sur'atlari va iqtisodiy o'sishni pasayishiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Claus I. Is the Output Gap a Useful Indicator of Inflation (March 2000). Reserve Bank of New Zealand Discussion Paper No. DP2000/05, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=320826> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.320826>
2. Werner Roeger, Kieran Mc Morrow, Atanas Hristov and Valerie Vandermeulen. Output Gaps and Cyclical Indicators / EUROPEAN ECONOMY. Discussion paper 104, July 2019. –p.24.
3. Roberto M. Billi. Output Gaps and Robust Monetary Policy Rules / International Journal of Central Banking. Vol. 16, No. 2., March 2020. –pp. 125-152.
4. Sarwat Jahan and Ahmed Saber Mahmud. What Is the Output Gap? FINANCE & DEVELOPMENT, September 2013, Vol. 50, No. 3.
5. Alich A. A New Methodology for Estimating the Output Gap in the United States / IMF Working Paper, WP/15/144. –p.17.
6. Casey, E. Inside the "Upside Down": Estimating Ireland's Output Gap. Irish Fiscal Advisory Council and University College Dublin. Working Paper No.5., 2018. –pp. 1-61.
7. Duskobilov U.Sh. Impact of Monetary Policy Sustainability Indicators on Economic Growth in Transition to Inflation Targeting. European Journal of Business Startups and Open Society. Vol. 3 No. 7 (Jul - 2023). –pp. 103-110.
8. Duskobilov U.Sh. Features of the transition to inflation targeting in Poland. International Journal of Business Diplomacy and Economy, 2(8), (2023). –pp. 1-8.
9. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining monetar siyosatning 2019-yil va 2020–2021-yillar davriga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari. –2018 y. –79-80-b.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.